

РЕГІОН ЯК КОМПЛЕКСНИЙ ФЕНОМЕН У МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Активний розвиток регіональної інтеграції у другій половині ХХ століття зумовив необхідність дослідження процесу регіоналізації у двох аспектах, які пов'язані з розвитком внутрішніх регіонів (в межах певної країни) та з точки зору розвитку зовнішнього регіону, що виникає на інтеграційній основі та об'єднує декілька країн (або їх територій). До процесу регіоналізації активно включаються суб'єкти рівних рівнів, що призводить до виникнення нових економічних регіонів, оскільки мікроекономічна суть регіону досить добре поєднується з макроекономічним тлумаченням його ієрархічності.

Сучасною наукою регіон визначається як комплексний феномен, який виражений у декількох площинах: територіальній, відтворювальній, функціональній, політичній тощо. В економічній літературі визначення сутності регіону пов'язано, перш за все, з виділенням економіко-географічних ознак території (територіальний або географічний підхід), які характеризують можливість організації відносно завершеного комплексу в структурі національного господарства в межах певної таксономічної одиниці, виділеної за певними ознаками. Вивчення політичної, економічної, соціальної, духовної, екологічної та природної сфер функціонування територіальної єдності людей, життєдіяльність яких перебуває у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності, дозволяє оптимально вирішувати проблеми соціально-економічного розвитку регіону.

Ґрунтуючись на базових принципах розміщення продуктивних сил (закономірності їх ефективного розміщення, територіального розподілу праці тощо), більшість авторів визначають регіон як форму територіальної організації виробництва, що утворена на основі територіального розподілу праці і має відповідну організаційну відокремленість, цілісність, економічну й демографічну самодостатність, владні повноваження й організаційну структуру, відкриту ієрархічну поліструктурну систему тощо. Важливим аспектом аналізу та пізнання сутності регіону є визначення механізму його саморозвитку, відповідних закономірностей функціонування в контексті теорії суспільного відтворювання. Оскільки характерною ознакою регіону є виконання не

лише економічних, а й соціальних функцій, то з точки зору відтворювального процесу – регіон виступає як категорія соціально-економічних відносин, а критерієм виділення регіону у системі виробничих відносин стає рівень відтворення суспільного продукту.

Кожен регіон має відповідну економічну цілісність, яку характеризує сукупність взаємозумовлених і взаємопов'язаних компонентів виробництва (переважно матеріального), яка склалася в межах компактної території.

В рамках національної економіки регіони визначаються єдиною політикою державного регіоналізму і мають власну систему державних органів, які є відповідними підсистемами державної структури влади та управління країною. В європейській практиці під регіоном розуміється певний гомогенний простір, що має фізико-географічну, етнічну, культурну, мовну спільність, що включає спільність історичної долі і, що особливо істотно, спільність господарських структур. Декларацією Асамблеї Європейських регіонів останній визначається як територіальне утворення, що встановлено згідно з законодавством, на рівні, який є безпосередньо нижчим від державного, і наділено правом політичного самоврядування. Регіон визнаватиметься національною конституцією або законодавством, яке гарантує його автономію, самобутність, владні повноваження та організаційну структуру.

Розвиток процесів інтернаціоналізації виробництва і капіталу і, як наслідок, розвиток інтеграційних процесів призвели до формування принципово нових явищ в економічній практиці розвитку міжнародних економічних відносин, а саме виникнення міжнародних регіонів. Традиційне визначення світової економіки як об'єднання національних економік фактично на початку ХХІ століття перестало відповідати реальним процесам, оскільки просторова побудова «великих систем» у міжнародній економіці зазнала значних змін. У міжнародній економіці під регіоном розуміється й група країн, що має спільне географічне положення, подібні природні умови, подібні спеціалізацію та рівень розвитку виробничої та невиробничої сфер.

Сучасне світове господарство має складну ієрархічну просторову структуру, що характеризується різномірною таксономічною моделлю. У просторовому відношенні можна виокремити локальні регіональні утворення, мікрорегіони, мезорегіони, макрорегіони (або національні регіональні утворення), мегарегіони, метарегіони тощо, які відповідають трьом основним таксономічним регіональним рівням:

внутрішньодержавному, державному, наднаціональному.

В умовах формування нової просторової структури світового господарства розвиваються різні рівні реалізації міжрегіональних зв'язків, які виступають як взаємодоповнюючі процеси. Кожному з цих рівнів притаманна певна форма інтеграційної взаємодії суб'єктів ринку, що відповідає відповідному таксономічному регіональному рівню:

по-перше, транскордонні формування, локальні агломерації, засновані на розвитку прикордонних, внутрішньофірмових формах взаємодії (внутрішньодержавний таксономічний регіональний рівень, що охоплює рівень локальних регіональних утворень, мікро- та мезорегіони);

по-друге, інтеграційні об'єднання, які функціонують в межах певного субрегіону світу і охоплюють декілька країн, що розташовані в цьому регіоні (державний таксономічний рівень, що відповідає макрорегіонам);

по-третє, трансконтинентальні інтеграційні об'єднання, до яких входять країни, що належать до декількох регіонів/континентів світу (наднаціональний таксономічний регіональний рівень, що охоплює мега-та метарівень регіонального розвитку).

Таким чином, в міжнародній економіці регіон розглядається як простір, що утворює сукупність країн певного регіону/континенту світу з високим ступенем інтенсивності економічних зв'язків, які виникають на основі спільних інтересів, ресурсного забезпечення, рівня розвитку виробничих сил та характеру спеціалізації, комплементарності торгівлі, в тому числі у форматі інтеграційного об'єднання.

Геннадій ЧЕРНІЧЕНКО

Маріупольський державний університет, Україна

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

З поглибленням євроінтеграційних процесів в Україні загострилися проблеми, що стосуються трансформації соціально-економічної системи та суспільно-політичного ладу. Зазначене викликає необхідність пошуку шляхів реформування економічних зв'язків України з членами ЄС, насамперед за рахунок розвитку міжрегіонального співробітництва.

Міжрегіональне співробітництво вченими визначається, як

співпраця між регіональними і місцевими властями переважно в окремих секторах економіки і за участю лише деяких суб'єктів [1]. Однак для визначення поняття «міжрегіональне співробітництво», слід звернутися до Протоколу № 2 до Європейської Рамкової конвенції про транскордонне співробітництво територіальних громад та влади. У ст. 1 цього документа встановлено, що під «міжрегіональним співробітництвом» слід розуміти будь-яку спільну діяльність, спрямовану на формування відносин між територіальними громадами або властями двох або більше договірних сторін, крім відносин транскордонного співробітництва між сусідніми властями, включаючи укладання угод про співробітництво з територіальними громадами або властями інших держав [2].

Саме тому поняття міжрегіонального співробітництва доцільно використовувати в тих випадках, коли мова йде про співпрацю регіонів, які не є безпосередніми сусідами, але мають спільні інтереси на двосторонньому рівні. В даному контексті доцільно розглядати еколого-економічне співробітництво України з країнами Європи. Саме сфера охорони навколишнього середовища була визначена серед 7 пріоритетних сфер співпраці між Україною та ЄС в рамках Угоди про партнерство та співробітництво (1998 р.). Проблеми охорони навколишнього середовища й екологічної безпеки є одними з найважливіших проблем Європейського Союзу, в зв'язку з чим значно зростає роль міжрегіональної та транскордонної політики, під час формування нових напрямків протидії глобальним екологічним змінам.

На сьогодні стан навколишнього середовища України є вкрай загрозливим. Рівень забруднення атмосфери в окремих регіонах перевищує допустиму норму у 9 разів. Викиди шкідливих речовин в атмосферу складають близько 50 кг на одну особу [3]. В рейтингу найбільш забруднених країн, що проводився вченими Єльського та Колумбійського університетів, Україна займає 30 місце серед 132, що досліджувались. Переважна більшість європейських країн мають більш сприятливу екологічну ситуацію. Відтак, доцільно спрямовувати зусилля на формування ефективного еколого-економічного механізму міжрегіональної співпраці, що сприятиме євроінтеграційним спрямуванням в цілому.

Наразі інституційними засадами розвитку міжрегіонального співробітництва в сфері екології та охорони навколишнього середовища є Конституція України (1996 р.), Закони України "Про транскордонне